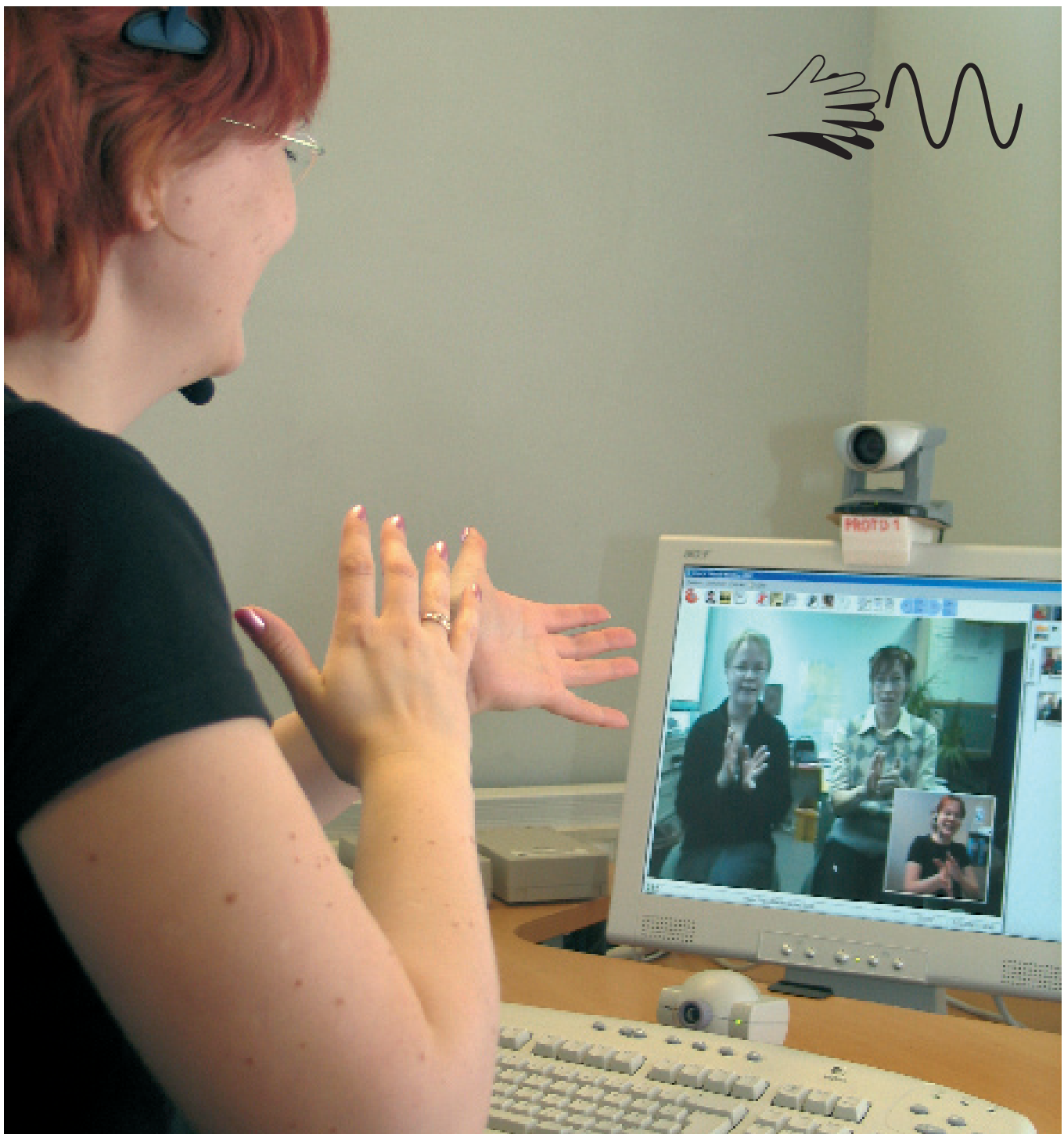

Kuulonhuoltoliitto ry

Viitotun puheen etäopetusprojekti Vipe 2001-2004

Loppuraportti

Elina Kouri
Suunnittelija
Kuulonhuoltoliitto ry
Ilkantie 4
00400 Helsinki

VIITOTUN PUHEEN ETÄOPETUSPROJEKTI VIPE 2001–2004

Viitotun puheen etäopetusprojekti Vipe oli Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama projekti, joka alkoi vuonna 2001 ja päättyi vuonna 2004. Projektin tavoitteena oli viitotun puheen ja kokonaiskommunikaation kehittäminen.

Sisällysluettelo

1. PROJEKTIN TAUSTA	4
1.1 Viitottu puhe	4
1.2 Vipe-projekti	4
2. PROJEKTIN OSA-ALUEET	4
3. TOTEUTUMINEN JA TULOKSET	4
3.1 Etäopetus	4
3.2 Viitotun puheen keskitason tentti	4
3.3 Viitotun puheen ohjaajakoulutuksen opetussuunnitelma	4
3.4 Viitotun puheen opetukseen liittyvät kyselyt	5
4. ETÄOPETUS	5
4.1 Ryhmät	5
4.2 Opettajat	6
4.3 Tilat ja laitteet	6
4.4 Opetus	6
5. VIITOTUN PUHEEN TYÖRYHMÄ	9
5.1 Viitotun puheen työryhmän suositus	9
5.2 Viitotun puheen tentit	11
5.3 Opetussuunnitelma viitotun puheen ohjaajien koulutukseen	11
6. KUUROUTUNEIDEN JA VAIKEASTI HUONOKUULOISTEN SAAMA VIITOTUN PUHEEN OPETUKSEN MÄÄRÄ JA KÄYTTÖ	12
6.1 Kuntakysely	13
6.2 Kaisa Vaara: Viitotun puheen opetus ja käyttö Suomessa	17
7. YHTEENVETO	18

1. PROJEKTIN TAUSTA

Viitottu puhe

Viitottu puhe on huulilталukua tukeva kommunikaatiomenetelmä, jonka perustana on puhuttu kieli ja sen rakenteet.

Viitottua puhetta käyttävät kommunikaationsa tukena kuuroutuneet ja vaikeasti huonokuuloiset. Kuuroutuneet ovat henkilöitä, jotka ovat menettäneet kuulonsa puheen oppimisen jälkeen. Vaikeasti huonokuuloisten ja kuuroutuneiden äidinkieli on puhuttu kieli. Suomessa on arviolta noin 3000 kuuroutunutta ja 10 000 vaikeasti huonokuuloista henkilöä, joista osa käyttää viitottua puhetta.

1.2 Vipe-projekti

Viitotun puheen etäopetusprojekti sai alkunsa, koska nähtiin että aikuisena kuuroutuneiden kommunikaatiotaitojen puute johtaa helposti sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Lisäksi oletuksena oli, että kuuroutuneille ja vaikeasti huonokuuloisille ei asuinpaikasta riippuen myönnetä lainkaan viitotun puheen opetusta tai sitä ei myönnetä riittävästi. Myöskään opettaja ei ole riittävästi. Näitä oletuksia haluttiin tutkia projektin aikana kyselyillä, joita lähetettiin kuuroutuneille ja vaikeasti huonokuuloisille sekä kaikkiin Suomen kuntiin, vammaispalveluyksiköihin.

Projektissa haluttiin myös arvioida millainen tuntimäärä viitotun puheen opetusta riittää vaikeasti huonokuuloiselle ja kuuroutuneelle jokapäiväiseen kommunikaatioon. Lisäksi projektissa haluttiin lisätä viitotun puheen käyttöä kuulovammaisten keskuudessa etäopetuksen avulla ja kehittämällä viitottua puhetta kommunikaatiomenetelmänä.

2. PROJEKTIN OSA-ALUEET

Vipe-projektissa opetettiin viitottua puhetta etäopetuksena vaikeasti huonokuuloisille ja kuuroutuneille henkilöille sekä heidän omaisilleen ympäri Suomea. Lisäksi kehitettiin viitottua puhetta ja kirjattiin suositukset siitä, kuinka viitottua puhetta tulisi viittoa. Projektissa laadittiin opetussuunnitelma viitotun puheen ohjaajakoulutukseen ja valmistettiin viitotun puheen keskitason tentin tenttimateriaali, tasovaatimus ja pisteytys. Kuuroutuneille ja vaikeasti huonokuuloisille lähetettiin kysely, jolla selvitettiin heidän saamansa viitotun puheen opetuksen määrää ja käyttöä. Kuntien vammaispalveluyksiköihin lähetetyssä kyselyssä selvitettiin viitotun puheen opetuksen liittyviä asioita, muun muassa sitä kuinka paljon viitotun puheen opetusta oli haettu, paljonko sitä oli myönnetty ja ketkä toimivat viitotun puheen opettajina.

3. TOTEUTUMINEN JA TULOKSET

3.1 Etäopetus

Projektin aikana perustettiin kuusi viitotun puheen etäopetusryhmää ympäri Suomea. Tavoitteena oli perustaa myös ruotsinkielinen ryhmä, mutta siihen ei löytynyt opiskelijoita. Projektin aikana todettiin, että etäopetus on hyvä opetusmuoto erityisesti niillä paikkakunnilla, joilla on pulaa opettajista. Etäopetusryhmän opiskelijat olivat kuulovammaisia ja heidän omaisiaan, ja vertaistuki vaikutti ryhmän yhteishenkeen ja opiskelumotivaatioon myönteisesti.

3.2 Viitotun puheen keskitason tentti

Projektin aikana valmistui viitotun puheen alkeistason tentin jatkoksi viitotun puheen keskitason tentti. Viitotun puheen työryhmä valmisti tenttimateriaalin, tasovaatimukset ja laati pisteytyksen tenttiin.

3.3 Viitotun puheen ohjaajakoulutuksen opetussuunnitelma

Viitotun puheen työryhmä laati opetussuunnitelman viitotun puheen ohjaajakoulutukseen. Koulutus on 600 tunnin (15 opintoviikon) mittainen kokonaisuus, jonka suoritettuaan voi opettaa viitottua puhetta.

3.4 Viitotun puheen opetukseen liittyvät kyselyt

Projektin aikana lähetettiin kysely kuuroutuneille ja vaikeasti huonokuuloisille Kuulonhuoltoliiton jäsenille. Kyselyssä tiedusteltiin viitotun puheen opetukseen liittyviä asioita. Tuloksista kävi ilmi, että useimmat tiesivät, mitä viitottu puhe on ja olivat myös opiskelleet sitä jonkin verran. Viitottua puhetta käytettiin kuitenkin jokapäiväisessä elämässä erittäin vähän. Sosiaalitoimistojen vammaispalveluyksiköihin lähetetystä kyselystä kävi ilmi, että useissa vastauksissa epäiltiin, että opetukseen olisi tarvetta enemmänkin kun oli haettu. Vastauksista kävi myös ilmi, että viitotun puheen opettajista on pulaa.

Kuuroutuneille ja vaikeasti huonokuuloisille lähetetyn kyselyn ja etäopetuksesta saatujen tulosten perusteella voidaan arvioida, että moni kuuroutunut ja vaikeasti huonokuuloinen ei saa riittävästi viitotun puheen opetusta selvitäkseen kommunikaatioaidoillaan jokapäiväisessä elämässä.

4. ETÄOPETUS

4.1 Ryhmät

Vipe-projektin pilottiryhmä aloitti opiskelunsa Kouvolassa syyskuussa 2001. Opiskelun alussa ryhmässä oli yhdeksän jäsentä ja vuoden 2004 lopussa opiskelijoita oli neljä.

Seuraavana opiskelunsa aloittivat Joensuun ryhmät. Joensuussa oli aluksi niin paljon opiskelijoita, että ryhmä jouduttiin jakamaan puoliksi. Molemmat ryhmät aloittivat tammikuussa 2002. Toinen ryhmä jatkoi opiskeluaan projektin loppuun asti, mutta toinen lopetti syksyllä 2004 opiskelijoiden ajan puutteen vuoksi.

Oulun ryhmä aloitti opiskelunsa syksyllä 2002 ja jatkoi kevääseen 2004 asti. Ryhmä lopetettiin, koska keväällä opiskelijoita oli liian vähän. Helmikuussa 2003 aloitti ryhmä Kemissä. Kemin noin 10 hengen ryhmä jatkoi opiskeluaan projektin loppuun asti.

Kuudes etäopetusryhmä opiskeli Imatralla vuoden 2004 ajan. Ryhmässä oli kahdeksan opiskelijaa.

Projektissa oli tavoitteena perustaa länsirannikolle ruotsinkielinen etäopetusryhmä. Ryhmään ei kuitenkaan löytynyt opiskelijoita.

Kaikissa ryhmissä oli huonokuuloisia, vaikeasti huonokuuloisia ja kuuroutuneita opiskelijoita. Useimmissa ryhmissä oli myös ainakin yksi kuuleva omainen mukana opiskelemassa. Useimmiten omainen oli puoliso. Opiskelijoiden keski-ikä oli noin 60 vuotta ja ikäjakauma 30–80 vuotta.

Ryhmät koottiin eri tavoin. Muun muassa opetusalueilla olevat Kuulonhuoltoliiton kuntoutusohjaajat ja kuulonhuoltoyhdistykset olivat apuna ryhmien kokoamisessa. Poikkeuksena oli Kemin ryhmä. Jo ennen projektin alkua Kemissä toimi viitotun puheen kerho "Huitojat". Kerhosta puuttui kuitenkin pätevä opettaja ja ryhmäläiset pyysivät itse päästä mukaan Vipe-projektiin.

Etäopetusryhmien koko vaihteli kolmesta kymmeneen opiskelijaan. Ryhmän ihannekoko olisi ollut kuusi opiskelijaa, jolloin opiskelijoilla voidaan teettää paritöitä ja opettaja näkee opiskelijat mahdollisimman hyvin kuvapuhelimen ruudulta ja pystyy vielä ottamaan kaikki tasapuolisesti huomioon.

Opiskelijoiden viittomisen osaaminen vaihteli etäopetuksen alussa. Suurin osa opiskelijoista aloitti aivan alkeista, mutta jotkut osasivat viittoa jonkin verran. Opetus aloitettiin alkeista muualla paitsi Kemin ryhmässä.

Kutakin ryhmää opetettiin erikseen. Yksi opetuskerta kesti yleensä 1,5 tuntia. Kouvolan ryhmän opetuskerta kesti opiskelijoiden toivomuksesta kaksi tuntia. Opetuksen puolivälissä pidettiin 10-15 minuutin tauko. Jotta opettaja ja opiskelijat jaksoivat keskittyä kuvapuhelimen kautta tapahtuvaan opetukseen, tauko oli välttämätön. Opetuksen lisäksi ja kesäloman ajaksi opiskelijat saivat tehtäviä, joita tehdessä saattoi palauttaa mieleensä tunnilla opitut asiat.

Opiskelijat

Vipe-projektin ryhmissä oli hyvä yhteishenki. Kuten kontaktiopetuksessa opiskelijat olivat keskenään samassa tilassa, mikä auttoi luomaan yhteishenkeä. Kuulovammaisten opiskelijoiden ryhmässä vertaistuen merkitys korostuu opiskelun tukena. Opiskelumotivaatiota lisäsi myös se, että oli muita joiden kanssa viittoa. Lisäksi uusi tapa opiskella vaikutti siihen, että ryhmäläiset kokivat olevansa tasa-arvoisessa asemassa keskenään, sillä kaikki olivat ensimmäistä kertaa opiskelemassa kuvapuhelimen välityksellä.

Etäopetuksessa olisi hyvä, jos opettajalla olisi mahdollisuus käydä tutustumassa opiskelijoihin ennen ensimmäistä oppituntia. Tämän jälkeen kontakti opettajan ja opiskelijoiden välillä voisi jatkua luonnollisella tavalla myös etäyhteyden aikana. Opettajan on myös hyvä nähdä, millaisessa tilassa ja millaisilla laitteilla etäopetuspaikassa opiskellaan. Tällöin hän osaa ottaa huomioon tilan ja laitteiden asettamat rajoitukset sekä antaa neuvoja ongelmatilanteissa.

4.2 Opettajat

Opettajina Vipe-projektissa toimivat projektin suunnittelija ja kolme viittomakielentulkkiopiskelijaa.

4.3 Tilat ja laitteet

Kuvapuhelin ja videoneuvottelulaitteisto välittävät kuvaa ja ääntä vastaanottajalle. Vipe-pojektin opettajilla oli käytössään kaksi eri laitetta. Toinen niistä oli tietokone, jossa oli kuvapuhelinohjelma, kamera, mikrofoni ja kaiuttimet. Toinen laite oli pelkästään videoneuvotteluyhteyksiä varten suunniteltu videoneuvottelulaite. Opetusryhmillä oli omat laitteensa joko Kuulonhuoltoliiton aluetoimistossa tai erikseen vuokratusta tilasta, esimerkiksi paikallisella koululla. Osalle ryhmistä oli vuokrattu videoneuvottelulaite, joka yhdistetään televisioon. Videoneuvottelulaitteet sopivat ryhmäopetukseen paremmin kuin pc-pohjainen laite, sillä kuvaruutu on todennäköisesti suurempi.

Laitteiden peruskäyttö on melko helppoa ja loogista, mutta kun kuvapuhelimen käytössä tulee ongelmia, olisi hyvä jos opettajalla olisi käytettävissään tekninen tukihenkilö, johon ottaa yhteyttä. Tällöin opettajan ei tarvitsisi käyttää opetukseen varattua energiaa ja keskittymistä laitteiden huoltamiseen.

Dokumenttikamera on kamera, jolla opettaja voi näyttää esimerkiksi kirjallista materiaalia tai kuvia ryhmälle. Kameraa on helppo tarkentaa pöydällä olevaan materiaaliin, jolloin opiskelijat voivat lukea esimerkiksi käänntslauseita ruudulta.

Opiskelijat olivat pääosin tyytyväisiä käytettyihin laitteisiin ja kertoivat tottuneensa nopeasti opiskelemaan niiden välityksellä.

Viitotun puheen etäopetuksessa käytettiin kolmea ISDN-liittymää. Tällöin käytössä on kuusi kappaletta 64 kb:n kanavia ja kuvan laatu on riittävän hyvä äänen ja viittomisen siirtämiseen.

Joissakin etäopetustiloissa oli mahdollisuus käyttää induktiosilmukkaa. Induktio siirtää mikrofonin puhutun äänen magneettikentän välityksellä opiskelijan kuulolaitteeseen. Induktiosilmukan mikrofoni kiinnitettiin opetustiloissa videoneuvottelulaitteeseen tai lähelle kaiutinta.

4.5 Opetus

Tuntien suunnittelu ja opetusmateriaali

Etäopetuksessa opettajan on suunniteltava oppitunnit tarkemmin kuin lähiopetuksessa. Opetusmateriaalit on toimitettava ajoissa etäopetuspaikkaan, sillä etäopetus ei ole niin joustavaa kuin kontaktiopetus. Opettaja ja opiskelijat eivät ole samassa tilassa, mikä asettaa omat rajoituksensa opetusmateriaalille ja harjoitusmuodoille.

Opettaja lähettää kunkin tunnin opetusmateriaalin sovitulle henkilölle sähkö- tai maapostilla. Tämä yhteyshenkilö jakaa materiaalit tunnin aikana muille opiskelijoille opettajan ohjeiden mukaisesti. Projektin etäryhmissä yhteyshenkilönä toimi ryhmän opiskelija tai työntekijä, joka oli läsnä esimerkiksi tulkikeskuksessa tai Kuulonhuoltoliiton piiritoimistossa.

Opiskelumateriaalin on oltava etäopetukseen sopivaa. Erilaisia normaaliin luokkatilaan soveltuvia pelejä voi olla vaikea toteuttaa sellaisenaan. Opettaja voi kuitenkin muunnella tehtäviä ja pelejä erikseen etäopetukseen sopiviksi. Esimerkiksi peleissä, joissa pitää heittää noppaa, on helpointa, että opettaja toimii nopan heittäjänä ja kertoo heiton tuloksen opiskelijoille.

Kun viitotaan tarinoita kuvista, jokaiselle opiskelijalle kannattaa lähettää oma kappaleensa kuvasta. Yksi yhteinen kuva ei riitä, sillä opiskelijoiden pitäisi kurkotella nähdäkseen kuvan. Parhaiten kuvasta viittominen onnistuu, kun jokainen saa oman kopionsa kuvasta ja voi pitää sitä esimerkiksi edessään tuolilla. Toki opettaja voi hyödyntää dokumenttikameraakin kuvan näyttämässä. Tällöin ongelmana on, että opettajan ja kuvan näyttäminen yhtä aikaa ei onnistu, vaan pitää valita joko henkilökameran tai dokumenttikameran välittämä kuva.

Vaatetus ja valot

Ennen oppituntia opettajan tulee tarkastaa, että opetustilan valaistus on etäopetukseen sopiva, eivätkä valot heijastu ruudusta. Tila ei saa myöskään olla liian pimeä tai liian valoisa, jotta kontrastit viittomisen ja ympäristön välillä olisivat selkeitä.

Sekä opettajan että opiskelijoiden tulisi valita vaatteensa sen mukaan, että ne sopivat etäopetukseen. Jotta viittominen näkyisi hyvin, vaatteiden tulee olla tummia ja yksivärisiä. Suuria koruja tulee välttää, sillä ne saattavat heijastua ruudusta. Ennen etäopetuksen aloittamista kannattaa kokeilla eri värisiä taustakankaita ja valita niistä sopivin viittomisen taustaksi. Esimerkiksi sininen tai tumman harmaa sopivat taustaväriksi. Myös opetusryhmälle tulisi hankkia viittomiseen sopiva tausta. Huulio erottuu selkeämmin, jos käyttää huulipunaa.

Kuva ja ääni

Etäopetuksen aikana opettajan on puhuttava ja viitottava melko hitaasti, hitaammin kuin normaalissa opetustilanteessa. Tällöin kuvan ja äänen laatu pysyvät riittävän hyvinä. Kuva ja ääni eivät ole täysin samanaikaiset, mutta opiskelijoiden mukaan siihen tottuu nopeasti, eikä eriaikaisuutta enää vähän ajan kuluttua huomaa. Aluksi voi kuitenkin olla vaikea seurata

opettajaa, sillä ääni kuuluu ensin ja viittominen näkyy pienellä viiveellä ruudusta.

Etäopetuksessa on erityisen tärkeää, että opiskelijat eivät puhu päällekkäin, koska muuten äänet sekoittuvat toisiinsa. Kuulovammaisen opiskelijan on myös helpompi saada puheesta selvää, kun ei puhuta yhtä aikaa.

Kun opetetaan uusia viittomia, opettajan tulee huomioida, että opiskelijat eivät näe viittoman syvyyttä. Kääntymällä sivuttain kameran eteen opettaja pystyy näyttämään viittoman liikkeen ja syvyyden toisesta kuvakulmasta.

Kuvapuhelimessa on mahdollisuus saada oma kuvansa näkyviin samaan aikaan tulevan kuvan kanssa. Tällöin omasta kuvasta voi tarkkailla, että yhteyden toisessa päässä viittomat näkyvät kokonaisuudessaan eivätkä viittomat mene kuva-ruudun reunan yli.

Opettajan on vaikea kiinnittää ryhmän huomio kesken tehtävän, joten opiskelijoiden vastuulla on pitää huolta, että vierustoverikin seuraa opettajaa. Opiskelijoiden kanssa tulisikin sopia, että vierustoveria saa koputtaa olkapäälle, jos tämä ei huomaa, että opettaja on alkanut viittoa ryhmälle.

Oppitunti

Opettajan on katsottava useampia oppilaita ruudusta, kun taas opiskelijat voivat keskittyä kerrallaan yhden henkilön, opettajan katsomiseen. Opettaja voi toki liikutella opiskelijoiden kameraa ja tarkentaa kuvan haluamaansa opiskelijaan, mutta kameran liikkuttelu vie aikaa ja voi häiritä keskittymistä opettamiseen. Yksi ongelmista onkin, että opettaja ei välttämättä näe kaikkia opiskelijoita yhtä aikaa. Ongelman suuruus riippuu ryhmän koosta ja käytettävästä laitteesta. Liian isossa ryhmässä opettajan on vaikea nähdä opiskelijoiden viittomista ja tällöin virheellinen viittominen voi jäädä korjaamatta. Opiskelijatkaan eivät välttämättä näe kunnolla toistensa viittomista, vaan joutuvat kääntämään päätään nähdäkseen takarivissä istuvien viittomien. Istumajärjestys pitää siis mieltä tarkkaan.

Kun opettaja pyytää opiskelijaa viittomaan, on opiskelijaa aina kutsuttava nimellä, sillä pelkkä osoittaminen kuvaruudun takaa ei riitä. Kun aletaan muodostaa pareja tehtävien tekemistä varten, opettajan kannattaa nopeuttaa tilannetta ilmoittamalla valmiiksi parien nimet. Tällöin paikkojen ja uuden parin etsimiseen ei kulu aikaa.

Oppitunnin ilmapiiri

Kuten lähiopetuksessa, myös etäopetuksessa ujut opiskelijat istuvat helposti takana ja jäävät opettajan katseen ulottumattomiin. Opettajan onkin valvottava, että istumajärjestys vaihtuu riittävän usein. Opiskelija voi myös jäädä etäiseksi, kun opettaja ei näe opiskelijan kasvoja kunnolla.

Etäopetuksessa ongelmana voi olla, että opettaja ei opi tuntemaan opiskelijoita. Tuntien alusta ja lopusta jäävät puuttumaan ns. small talk -jaksot, joiden aikana opettaja ja opiskelijat tutustuvat toisiinsa ja luovat oppituntien ilmapiiriin.

Opiskelijat vaihtavat yleensä keskenään kuulumisensa ennen tunnin alkua. Kun opettaja avaa yhteyden, hän tulee "valmiiseen" tilanteeseen. Opiskelijoista voi tuntua vanhan kertaukselta, kun opettaja kysyy mitä kuuluu.

Etäopetuksessa opetusaikojen selkeys korostuu. Kun yhteys aukeaa, opetus alkaa ja kun yhteys päättyy, opetus päättyy. Tämä voi olla opettajan kannalta miellyttävä asia, sillä tunnit eivät veny opiskelijoiden kysymysten takia, vaan nämä asiat on hoidettava oppitunnin aikana. Toisaalta, jos opiskelija ei uskalla kysyä jotain tunnin aikana, hän ei voi palata asiaan tunnin jälkeen.

Kun opetuksessa pidetään tauko, yhteys suljetaan. Tällöin myös opettaja saa selkeän tauon.

Palautteen antaminen oppitunnin aikana

Paritöiden aikana opettajan tehtävänä on tarkastella viittomista yleisesti. Huomionarvoisia asioita voi kirjoittaa ylös ja käydä myöhemmin läpi opiskelijoiden kanssa. Palautetta ei kannata antaa pareille kesken tehtävän, sillä muuten toisten parien huomio kiinnittyy opettajan antamaan palautteeseen, eivätkä he voi keskittyä omaan tehtäväänsä.

Etäopetuksessa on mahdotonta antaa palautetta yksittäiselle opiskelijalle niin, että muut eivät kuule. Opettajan tulee olla erityisen tarkkana sen suhteen, mitä palautetta antaa opiskelijalle muiden kuullen. Kontaktiopetuksessa palautetta esimerkiksi käsimuodoista on helppo antaa siten, että opettaja kulkee luokassa tehtävien aikana ja käy henkilökohtaisesti korjaamassa opiskelijan viittomista, eikä opiskelija tarvitse tuntea olevansa silmätikkuna, eivätkä esimerkiksi parityöt siitä häiriinny. Etäopetuksessa opettajan pitää ensin kiinnittää opiskelijoitten huomio ja sen jälkeen antaa palaute yhteisesti, vaikka palaute ei koskisikaan kaikkia opiskelijoita.

Opetuksen aikana opiskelijat antavat palautetta ja tukevat toisiaan. Tämä saattaa helpottaa opettajan työtä. Kaikilla ei ole kuitenkaan taitoa antaa palautetta oikealla tavalla tai oikeasta asiasta, jolloin opettajan täytyy puuttua asiaan. Samaa ongelmaa voi esiintyä myös muunlaisissa opetusryhmissä, mutta etäopetuksessa asiaa korostuu, kun opettaja ei ole fyysisesti opetustilassa, eikä välttämättä pysty näkemään tapahtumia yhtä hyvin kuin kontaktiopetuksen aikana.

Välillä opiskelijat pohtivat keskenään, miten jokin asia viitotaan. Tällöin opettajan kannattaa antaa opiskelijoiden pohdita ja keskustella myöhemmin siitä, mihin tulokseen opiskelijat tulivat.

Kun opiskelijoiden taidot ovat eri tasoilla, opettajan olisi hyvä suunnitella etukäteen lisätehtäviä edistyneemmälle opiskelijalle. Opiskelijan taitoja voi myös hyödyntää muiden opettamisessa. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että edistyneempi opiskelija ei ole opettaja ja että hänkin on mukana oppimassa uutta.

Tekniikan ongelmat

Siltä varalta, että laitteet eivät toimi eikä kuvapuhelinyhteyttä saada onnistumaan, opettajan kannattaa varata itseopiskelumateriaalia etäopetuspaikkaan. Näin opiskelijat voivat aloittaa opiskelun sillä aikaa, kun opettaja selvittää teknisten ongelmien syytä. Tuntien aikana sekä opettajalla että etäopetusryhmän yhteyshenkilöillä kannattaa olla puhelimet lähetyvillä, jotta voidaan sopia, mitä tehdään jos yhteyksissä on ongelmia.

Jos etäopetuspaikan laitteissa on ongelmia, opettajan on vaikea auttaa. Olisi toivottavaa, että toisessa päässä olisi joku, joka osaa käyttää laitteita hyvin. Opiskelijat voivat opetella avaamaan ja sulkemaan laitteet, mutta heitä ei tulisi rasittaa liikaa laitteiden perinpohjaisen käytön opettelulla. Ryhmän vastuuhenkilön tulisi myös odottaa opettajan ohjeita eikä toimia omin päin esimerkiksi jakamalla opetusmateriaalia liian aikaisin. Jos vastuuhenkilönä toimii kuuroutunut, hänellä ja opettajalla tulisi molemmilla olla mahdollisuus kommunikoida tekstiviestein, jos etäyhteyksissä ilmenee ongelmia.

Vipe-projektin aikana on huomattu, että opettajalla tulisi olla jonkin verran teknisiä valmiuksia ongelmatilanteiden varalle. Opettajan tulisi osata ainakin tarkastaa laitteiden perusasetukset ja että johdot ovat oikeissa paikoissa. Ihanteellinen tilanne olisi kuitenkin, että oppituntien aikana sekä opettajalla että opiskelijoilla olisi käytettävissään tekninen tukihenkilö.

Laitteiden toimivuus kannattaa tarkastaa riittävän usein. Usein on epäselvää, onko ongelma tietokoneessa, ohjelmassa vai yhteyksissä. Tällöin opettajan energia kuluu opetuksen sijasta siihen, että pitää miettiä toimivatko laitteet. Projektin aikana ongelmana on ollut myös äänen kiertäminen, eli opettaja kuuli oman äänensä opiskelijoiden kaiuttimista, koska kaiuttimet olivat liian kovalla tai liian lähellä mikrofonia.

Tulkkaus tunnin aikana

Joissakin ryhmissä oli kirjoitustulkkaus. Parhaassa tapauksessa tulkkaus toimi niin hyvin, että opettaja ei edes tiedostanut tulkin läsnäoloa. Yleensä tulkki istui kameran kantaman ulkopuolella kirjoittamassa kannettavalla tietokoneella, joten opettaja ei nähnyt häntä. Välillä opiskelijat kyselivät viittomia tulkilta, koska tämä oli paikan päällä ja häneltä oli helppo kysyä. Osa tulkeista kertoi vastauksen, mutta osa osasi ohjata opiskelijan kysymään opettajalta.

Yhteenveto

Viittomakielentulkkiopiskelija Sari Mäkilä teki opinnäytetyönään tutkimuksen viitotun puheen lähi- ja etäopetuksen eroista. Tutkimuksessaan hän haastatteli seitsemää Vipe-projektin opiskelijaa. Opiskelijoilta saaduissa palautteissa ilmeni, että opiskelijat ovat tyytyväisiä opetukseen, vaikka etäopetus ei heidän mielestään täysin korvaakaan opettajan läsnäoloa.

Etäopetuksessa suhde opettajaan saattaa jäädä etäisemmäksi. Vipe-projektissa etäopettajan kontakti oppilaisiin on kuitenkin ollut hyvä. Projektin opettajina toimineet henkilöt totesivat, että ennen etäopetuksen alkamista opettajan tulisi vieraila etäopetuspaikassa tapaamassa opiskelijoita. Näin kontakti on luonnollisempi.

Mäkilän tutkimuksen mukaan itseohjautuvuus ja ryhmän tuki korostuvat etäopetuksessa. Opiskelijoilta vaaditaan kärsivällisyyttä ja oma-aloitteisuutta enemmän kuin lähiopetuksessa.

Opiskelijat kokivat kuulovammaisten oman opetusryhmän tärkeäksi opiskelua motivoivaksi tekijäksi, sillä ryhmäläisten tavoitteet ovat yhtäläiset. Ryhmät toimivat hyvin ja opiskelijat ovat vähitellen oppineet tukemaan toisiaan paremmin. Tavoitteena oli, että opiskelijat viittoisivat toisilleen myös silloin, kun puhuvat opetuksen ulkopuolisista asioista ja opetuksen ulkopuolella.

Etäopetus toteutettiin ryhmäopetuksena ja suurin osa opiskelijoista oli kuulovammaisia. Tämä vaikutti opiskelijoiden motivaatioon, sillä opiskelijat haluavat myös hyödyntää oppimaansa käytännössä ja keskenään. Projektin opiskelijat keskittyivät tehtäviinsä tunnollisesti. Tuntien aiheiden onkin oltava opiskelijoita koskettavia, jotta opiskelusta olisi todellista hyötyä käytännön elämässä.

Tuntien aikana näki helposti kuka oli tehnyt kotitehtävänsä ja harjoitellut kotona. Monet opiskelijat pyysivät myös lisää kotitehtäviä. Osa opiskelijoista on hankkinut viittomasanakirjan, jota pitivät mukana tunneilla. Tällöin ei aina tarvinnut kysyä viittomaa opettajalta, vaan sen voi etsiä itsenäisesti kirjasta.

Opiskelijat olivat tyytyväisiä viitotun puheen etäopetukseen. Uusimman tekniikan avulla tapahtuva opetus ei nostanut opiskelijoiden kynnystä osallistua opetukseen.

5. VIITOTUN PUHEEN TYÖRYHMÄ

Vipe-projektissa toimi Viitotun puheen työryhmä, jonka tehtävänä oli kehittää viitottua puhetta, suunnitella viitotun puheen ohjaajakoulutuksen opetussuunnitelma ja valmistaa viitotun puheen keskitason tentti.

Työryhmä perustettiin Kuulonhuoltoliitossa vuonna 1999 ja se siirtyi vuonna 2001 Vipe-projektin alaisuuteen. Työryhmän kokoonpano on vaihdellut, mutta enemmistö jäsenistä on aina ollut viitotun puheen käyttäjiä. Projektin lopussa työryhmässä oli neljä viitotun puheen käyttäjää ja kaksi tulkkiopetuksen saanutta henkilöä.

Työryhmä laati suositukset siitä, kuinka viitottua puhetta tulisi viittoa. Suosituksia testattiin muun muassa Suomalaisen viittomakielen perussanakirjan viittomilla ja kirjan esimerkkilauseilla. Kaikki viittomakielen viittomat eivät sovellu käytettäväksi viitotussa puheessa huulion erilaisuuden takia. Näitä suosituksia muokattiin ja niitä testattiin, kunnes ne julkaistiin Vipe-projektin Viitotun puheen seminaarissa keväällä 2003.

Vipe-projektin myötä Viitotun puheen työryhmälle tuli uusina tehtävinä suunnitella viitotun puheen ohjaajakoulutus ja valmistaa viitotun puheen keskitason tentti.

5.1 Viitotun puheen työryhmän suositus

Viitotun puheen seminaarissa 22.3.2003 julkistettiin Viitotun puheen työryhmän laatimat suositukset. Näiden suositusten toivotaan leviävän viitotun puheen käyttäjien, tulkkien ja opettajien hyödyksi ympäri Suomen.

Viitotun puheen suosituksia työstetään ja tarkastetaan sekä niiden levittämistä jatketaan edelleen.

Viitottu puhe on huulitaluvun tukimenetelmä. Selkeä huulio on erityisen tärkeä. Huulio on täysin suomen kielen mukainen ja ymmärtämisen kannalta tärkeimmät viittomat viitotaan samanaikaisesti puheen kanssa. Kaikkia sanoja ei siis viitota. Viitotussa puheessa käytetään viittomia, jotka vastaavat sanan merkitystä.

Minä en kärsi kuunnella sinua (MINÄ+EI+JAKSA+KUUNNELLA+SINÄ)

Suosittelun merkintäjärjestelmässä ISOLLA kirjoitetut sanat tarkoittavat viittomia. Numerot, esim. OMA-1(minun), OMA-2(sinun), OMA-3(hänen) tarkoittavat viittoman paikkaa viittomatilassa tai vartalolla Juha Paunun Viito elävästi -kirjan merkintäjärjestelmää mukaillen.

Sormitus - sormitetaan perusmuodossa, jos se sopii lauseen rakenteeseen, tarvittaessa käytetään osoitusta tai sormitetaan sana taivutusmuodossa

Minä asun Oulaisissa. (MINÄ+ASUA+sorm.O-U-L-A-I-S-I-S-S-A)

Minä asun Maskussa. (MINÄ+ASUA+sorm.M-A-S-K-U)

Sormituksessa on pidettävä käsi lähellä suuta, jotta huulio ja käsi näkyvät yhtä aikaa. Käsi ei saa liikkua näkökentän ulkopuolelle.

Yhdyssanat - käytetään viittomakielen mukaisia viittomia, ei sanasta sanaan

Isäni on talonmies. (OMA-1+ISÄ+TALONMIES) talonmies viittomakielen mukaisesti, EI TALO+MIES

Kuulonhuoltoliitto (HUONOKUULOINEN+LIITTO)

Verbien kieltomuodot - käytetään kieltomuotoja, jolloin lauseeseen voi joskus tulla kaksinkertainen kierto

Minä en todellakaan halua unohtaa sinua koskaan. (MINÄ+EI+TODELLA+EI-HALUTA+UNOHTAA+SINUA+EI-KOSKAAN)

Toteava olla – ei viitota, sanotaan vain huuliolla

Minä olen iloinen. (MINÄ+ILOINEN)

Minä olin iloinen. (MINÄ+JO+ILOINEN) Jos mennyt aikamuoto ilmenee lauseessa muutoin, imperfektin tunnusta JO ei tarvita.

Omistava olla – käytetään tarvittaessa

Onko sinulla lapsia? (OMISTAA+SINÄ+LAPSIxx)

Omistus - OMA-viittoman monikkoon liitetään persoonapronomini tarvittaessa. Minun (OMA-1) sinun (OMA-2) hänen (OMA-3) meidän (OMA-1) teidän (OMA-2) heidän (OMA-3)

Kun lauseessa on possessiivisuffiksi(=omistusliite sanan perässä, esim. autoni, autosi, autonsa, automme, autonne, auton-
sa), OMA viitotaan ennen pääsanaa.

Autoni on todella vanha. (OMA-1+AUTO+TOSI+VANHA)

-isi – viittomaa käytetään tarvittaessa toteavan olla- ja muiden verbien yhteydessä merkityksessä olisi.

Olin iloinen, jos voittaisin Lotossa. (MINÄ+ ISI+ILOINEN+JOS+VOITTAA+LOTTO)

Jos voittaisin Lotossa, olisin iloinen. (JOS+MINÄ+VOITTAA+LOTTO+ MINÄ+ILOINEN)

Haluaisiin lähteä kotiin. (MINÄ+HALUTA+LÄHTEÄ+KOTIIN)

Ei olisi mukava olla tällaisella ilmalla ulkona. - Ei olisi. (EI+MUKAVA+ULKONA+TÄLLAINEN+SÄÄ. - EI)

Kohteliaassa kysymyksessä ”Avaisitko ikkunan?”, riittää kohtelias ilme, ei viitota -isi-viittomaa (AVATA+SINÄ+IKKUNA)

Persoonapronomini - viitotaan ennen verbiä ja lisätään tarvittaessa, kun suomen kielen verbimuoto sisältää persoonan

Tulimme kotiin ihan äsken. (ME+TULLA+KOTI+ÄSKEN)

Juoksen kotiin. (MINÄ+JUOSTA+KOTI)

Kysymys - kysymyslauseeseen kuuluu ilme ja kehon liike sekä osoitus tai persoonapronomini.

Viittomajärjestys: Juoksetko vai käveletkö? (JUOSTA+KÄVELLÄ+SINÄ)

Kysymysviittomia käytetään viittomakielen mukaisesti. Esim. kellonajasta kysyttäessä, Mihin aikaan tapaamme?

(KELLO+ME+TAVATA), tai määrästä kysyttäessä, Paljonko sinulla on rahaa? (MONTA+SINÄ+OMISTAA+RAHA)

Vahvistavat ilmaukset - viittomakielen mukaiset tai pelkkä huulio

Olet todella kaunis. (SINÄ+TODELLA+KAUNIS)

Minulla on aika paljon rahaa. (MINÄ+PALJON+RAHA)

Demonstratiivipronominit (tämä, tuo, se, nämä, nuo, ne) - osoitetaan tai käytetään pelkkää huuliota

Relatiivipronominit (joka, mikä) - käytetään tilanteeseen sopivaa viittomaa tai osoittelua - EI J-KIRJAINTA

(Se tyttö, jonka tapasit, oli sisareni.) (TYTTÖ,+KUKA+SINÄ+TAVATA+JO,+JO+OMA-1+SISAR)

Talossa, jossa asuin lapsena, oli vihreä ovi. (TALO+OS+MINÄ+ASUA+LAPSI,+OMISTAA+JO+VIHREÄ+OVI)

Auto, jonka ajattelin ostaa, on liian kallis. (AUTO+MINÄ+AJATELLA+OSTAA,+LIIAN+KALLIS)

Kun-sana - viittomakielen mukaisesti, ei käytetä kuvasanakirjan viittomaa 133.8

Kun olin pieni, asuin maalla. (AIKAISEMMIN+MINÄ+PIENI,+MINÄ+ASUA+MAASEUTU)

Kun alkaa sataa, lähden kotiin. (MYÖHEMMIN+ALKAA+SATAA,+MINÄ+LÄHTEÄ+KOTI)

Vertailu - komparatiivin ja superlatiivin tunnuksia käytetään tarvittaessa

Tämä on vaikein lause. (OS.+VAIKEA-superl.tunnus+LAUSE)

Entinen autoni kulki nopeammin kuin vanha. (OMA-1+AIKAISEMMIN+AUTO+AJAA+NOPEA+kompar.tunnus+VANHA)

Samanlaisia vertailtaessa kuin=SAMA,

poikkeus: Sinä olet yhtä vanha kuin minä. (SINÄ+SAMA+VANHA+MINÄ)

komparatiivin kanssa KUIN sanotaan vain huuliolla

Komparatiivissa samoin kuin viittomakielessä komparatiivin tunnuksen suunta vaihtuu, kun jotain on vähemmän: halvempi ↓

Ilmeet - käytetään myös viitotussa puheessa,

kunhan huulio on selkeä ja näkyvissä. Ilmeet elävöittävät viittomista ja tukevat ymmärtämistä, mutta pelkkä ilme ei riitä vaan tarvitaan myös huulio ja mahdollisesti viittoma.

Tilan käyttö - käytetään tilaa, kunhan huuliosta on nähtävissä suomenkielinen puhe. Tilaa tulee käyttää riittävän pienellä alueella, jotteivat viittomat poistu näkökentästä.

Polysynteettiset viittomat (klassifikaattorit) - käytetään myös viitotussa puheessa

Kynät ovat pöydällä rivissä. (KYNÄ+PÖYTÄ+kuvaile etusormella kuinka kynät on aseteltu riviin)

Perfekti (on ollut)

Olen juossut. (MINÄ+JO+JUOSTA)

Pluskvamperfekti (oli ollut)

Olin juossut. (MINÄ+JO+JUOSTA+JO-tarvittaessa)

5.2 Viitotun puheen tentit

Viitotun puheen tentin suorittamisesta saa todistuksen, jolla voi osoittaa viitotun puheen taitonsa. Tentin voi suorittaa Kuulonhuoltoliitossa Helsingissä tai tenttilaisuus voidaan järjestää toisella paikkakunnalla, jos tentin suorittajia on useampia. Tentti kuvataan videolle ja sen arvioivat viitotun puheen käyttäjä ja viitotun puheen koulutuksen saanut henkilö – esimerkiksi viittomakielentulkki – yhdessä.

Vuonna 2005 viitotun puheen alkeistason tentin suorittaminen maksaa 20 euroa ja keskitason tentin suorittaminen 25 euroa.

Tenttien vaadittavan taidon tasokuvaukset on luotu samantapaisiksi kuin yleisten kielitutkintojen vaatimukset.

Viitotun puheen alkeistason tentti

Tasokuvaus on seuraava: Pystyy ilmaisemaan itseään jokapäiväisissä asioissa ja ymmärtää rauhallista viittomista tutuista aihealueista. Osaa viittoa puhutun kielen rakenteiden mukaisesti.

Tentissä on kolme osiota. Ymmärtämisosiossa katsotaan viitottu teksti videolta. Tuottamisosiossa tenttijä valmistelee ja viittoo suomenkielisen tekstin viitotulle puheelle. Kommunikatiivisen osion aikana tentaattori haastattelee tenttijää.

Tentti on hyväksytty, kun kaikista osioista on päässyt läpi, eli on saanut vähintään 60 prosenttia oikein.

Viitotun puheen keskitason tentti

Tasokuvaus on seuraava: Viittoo sujuvasti asiakokonaisuuksia ja ymmärtää myös nopeampaa viittomista. Osaa viittoa puhutun kielen vaativampienkin rakenteiden mukaisesti. Pystyy tuottamaan ja ymmärtämään pääkohdat vaativammistakin aiheista.

Ymmärtämisosiossa katsotaan videolta kaksi tekstiä, joista toinen on viitottu huuliolla ja toinen teksti ilman huuliota. Tuottamisosiossa tenttijät valmistelevat ja viittoavat käännöksen suomenkieliseen tekstiin. Tenttiin sisältyy haastatteluosio, jonka aikana tenttijä osoittaa kykynsä kommunikaatiotilanteessa.

Sekä ymmärtämis- että tuottamisosiossa pitää saada 60 prosenttia oikein, jotta tentistä pääsee läpi.

5.3 Opetussuunnitelma viitotun puheen ohjaajien koulutukseen

Projektissa suunniteltiin viitotun puheen ohjaajakoulutus. Tarkoituksena on kouluttaa viitottua puhetta osaavia henkilöitä, kuuroutuneita ja vaikeasti huonokuuloisia sekä muita kiinnostuneita, opettamaan viitottua puhetta. Koulutusta tarjotaan erityisesti kuulovammaisille henkilöille.

Kouluttamalla viitotun puheen ohjaajia saadaan helpotettua opettajapulaa ja laajennettua viitotun puheen käyttäjäverkostoa. Opetuksessa vertaistuen merkitys korostuu. Viitotun puheen käyttö on luonnollista, kun opettajalle on ”pakko” viittoa. Myös motivaatio oppia ja opiskella lisääntyy, kun kuuroutunut tai vaikeasti huonokuuloinen tietää pystyvänsä hyödyntämään viitotun puheen taitojaan muiden kanssa kommunikoidessaan.

Tällä hetkellä viitottua puhetta opettavat lähinnä viittomakielentulkit. Tulkeilla on kuitenkin tarjolla paljon työmahdollisuuksia, eivätkä monet heistä ole halukkaita opettamaan viitottua puhetta vaan he keskittyvät mieluummin viittomakieleen ja tulkkaukseen.

Viitotun puheen ohjaaja on työnimi, joka saattaa vaihtua, kun ohjaajakoulutuksen toteuttamista aletaan suunnitella tarkemmin vuonna 2005. Ei ole tarkoitus, että viitotun puheen ohjaaja -nimitys sekoittuisi viittomakielen ohjaajien ammattikuntaan, jonka työnkuva on täysin erilainen kuin viitotun puheen ohjaajien. Viitotun puheen ohjaajakoulutuksen järjestää Kuulonhuoltoliitto ja se on tarkoitettu ensisijaisesti kuulovammaisille. Mahdollisesti myös muut kiinnostuneet voivat päästä osallistumaan koulutukseen.

Kun ohjaajakoulutusta suunniteltiin, opetuksen pituus mietittiin opintoviikkoina, joka on monille tuttu käsite. Koska tämä ei kuitenkaan ole virallista koulutusta, muutettiin opintoviikot tuntimääräksi. Koulutuksen pituus on 600 tuntia (15 ov).

Ohjaajakoulutuksen tavoitteena on viitotun puheen kerhojen ja opetusryhmien sekä yksilöopetuksen lisääminen eri puolilla Suomea. Kuuroutuneilla ja vaikeasti huonokuuloisilla on vain harvoin tilaisuuksia pitää yllä hankittua taitoa tai opiskella viitottua puhetta. Useilla paikkakunnilla ei ole edes tarjolla viitotun puheen opetusta. Myöskään monien vaikeasti huonokuuloisten ja kuuroutuneiden ystävät tai omaiset eivät viito. Tavoitteena on, että useita opetusryhmiä saataisiin toimimaan eri paikkakunnilla. Näin laajennettaisiin viitotun puheen käyttöä ja tulevaisuudessa olisi enemmän mahdolli-

suuksia käyttää oppittuja taitoja.

Koulutuksessa huonokuuloisille ja kuuroutuneille annetaan valmiuksia opettaa viitottua puhetta. Jo tällä hetkellä erilaisten kerhojen ja ryhmien vetäjinä toimii kuuroutuneita ja huonokuuloisia. Heillä ei useinkaan ole valmiuksia opettamiseen ja teoreettista tietoa puuttuu sekä pedagogiikasta että viitotusta puheesta. Tällä koulutuksella he saavat vahvistusta ja tukea siihen, miten opettaa.

Se että vaikeasti huonokuuloinen, kuuroutunut tai huonokuuloinen toimii opettajana edistää viittomien käyttämistä, koska opettajan kanssa kommunikointi vaatii muutakin kuin puhumista. ”Vertaisopettaja” voi myös kannustaa opiskeluun eri tavalla, kun tiedetään, että hän on aloittanut samasta tilanteesta kuin opiskelija ja toimii nyt opettajana.

Viitotun puheen ohjaajakoulutukseen pääsee osallistumaan, kun on suorittanut hyväksytysti viitotun puheen keskitason tentin. Tämä katsotaan riittäväksi taidoksi, koska se on tällä hetkellä ylin mahdollinen osoitus viitotun puheen taidosta. Koulutuksen aikana myös arvioidaan ja annetaan palautetta osallistujille heidän taidoistaan.

Koulutus toteutetaan sekä lähi- että etäopetuksena. Etäopetus toteutetaan oppimistehtävinä, joiden tekemiseen saadaan ohjausta. Etäopetuksen lisäksi tarvitaan lähiopetusta. Etäopetuksena suoritetaan kaikki ne osiot, jotka ovat mahdollisia. Näin säästetään muun muassa taloudellisia resursseja. Opiskelijoiden on myös helpompi osallistua koulutukseen esimerkiksi työn ohella, koska opetuksessa ei tarvitse olla 600 tuntia läsnä, vaan voi suorittaa tehtäviä oman aikataulunsa mukaisesti. Useampaa osiota voi myös mahdollisesti suorittaa päällekkäin.

Ensimmäinen 80 tunnin osio käsittää kuuroutuneet ja vaikeasti huonokuuloiset. Osiossa käydään läpi muun muassa huonokuuloisuuden ja kuuroutumisen syitä, kuulon apuvälineet ja kommunikaatioon liittyviä asioita sekä erilaiset kuntoutusmahdollisuudet. Jokainen kuulovammainen on oman vammansa asiantuntija, mutta ei välttämättä tiedä millaisia muita kuulovammoja on olemassa. Tämän osion aikana on tarkoitus antaa perustiedot tulevista opetusryhmistä ja siitä, mitkä ovat näiden ryhmien erityistarpeet.

Viitotun puheen osio on myös 80 tunnin mittainen. Sen aikana käydään läpi viitotun puheen ja viittomakielen erot, jotka tulevan ohjaajan tulee osata selittää. Ohjaajalle riittää yleistason tieto ja se, että hän osaa opastaa opiskelijoitaan etsimään lisätietoa. Lisäksi osiossa opiskellaan viitotun puheen suosituksia. Huulitalukuosuudessa kerrataan huulitalukuun liittyvät asiat, jotta ohjaaja osaa ottaa ne huomioon opetustilanteessa ja käyttäessään viitottua puhetta. Puheterapeutti antaa arvion opiskelijoiden huulion selkeydestä, jotta opiskelija saa realistisen kuvan omasta huuliostaan ja pystyy selviytymään opetustilanteesta.

Yksi ohjaajakoulutuksen osioista on kasvatustiede, opetuksen järjestäminen ja opetusharjoittelu, joista koostuu 280 tunnin laajuinen kokonaisuus. Osioon kuuluu kasvatustieteellisen kirjallisuuden tutustuminen ja kirjoihin liittyvien etätehtävien tekeminen. Lisäksi käydään läpi millaisia käytännön järjestelyjä tarvitaan opetusta varten, kuten opetustilan ja opetusvälineiden käyttö. Käytännön järjestelyihin kuuluvat myös mahdollisimman hyvän kuuluvuuden varmistaminen, induktion käyttö, tulkkauksen järjestäminen, valaistus, rahoitustapojen selvittäminen ja etäopetuksen järjestäminen. Osiossa opetellaan antamaan palautetta ja arvioimaan sekä opiskelijoiden taitoja että itseään opettajana. Lisäksi käydään läpi tuntien suunnitteluun liittyviä asioita ja opetusmateriaalin valmistamisen periaatteita. Viitottuun puheeseen ei tällä hetkellä ole riittävästi opetusmateriaalia, vaan jokainen joutuu valmistamaan ja hankkimaan materiaalit itse. Osio päättyy opetusharjoitteluun, jonka aikana opiskelijat opettavat viitottua puhetta ja saavat palautetta opetuksestaan.

Psykologian 80 tunnin osuudessa käydään läpi ryhmädynamiikkaan liittyviä asioita, kuten ryhmän syntymisen ja toimimisen periaatteita ja sitä, kuinka selvittää hankalista ryhmätilanteista. Lisäksi saadaan perustietoa vammautumisen kriisistä. Kriisiin joutuneita henkilöitä voi joutua kohtaamaan erityisesti yksilöopetuksessa.

Viitotun puheen rakenteita käydään läpi 80 tuntia. Tähän osioon kuuluu suomen kielen kielioppi, johon liittyen on etätehtäviä. Kurssilaisten tulee tuntee suomen kielen kieliopin perusasiat, jotta osaavat kertoa oppilaille, miksi tehdään jokin tietty viittomavalinta tai miksi viitotaan juuri näin.

Koulutuksen suorittaneet saavat todistuksen ja Kuulonhuoltoliitto suosittelee heidän käyttämistään viitotun puheen opettajina.

Koulutuksen toteuttamisen suunnittelu aloitetaan vuonna 2005.

6. KUUROUTUNEIDEN JA VAIKEASTI HUONOKUULOISTEN SAAMA OPETUKSEN MÄÄRÄ JA VIITOTUN PUHEEN KÄYTTÖ

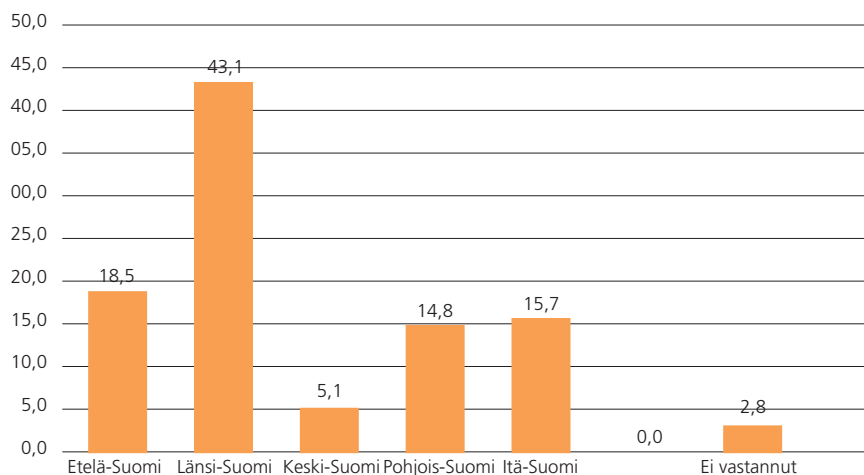
Vaikeasti huonokuuloinen tai kuuroutunut henkilö voi hakea kotikunnaltaan päätöstä viitotun puheen opetuksesta. Kunta myöntää opetusta harkinnan mukaan. Viitottua puhetta opiskellaan yleensä kotiopetuksena ja opettajana toimii yleensä viittomakielentulkki.

6.1.Kuntakysely

Keväällä 2004 lähetettiin kaikkiin Suomen kuntiin kysely viitotun puheen opetuksesta. Kyselyssä tiedusteltiin paljonko vaikeasti huonokuuloisia ja kuuroutuneita kunnan alueella on, paljonko viitotun puheen opetusta on haettu ja paljonko sitä on myönnetty viitotun puheen alkeis- ja jatko-opiskeluun ja miksi osa päätöksistä on kielteisiä. Lisäksi kysyttiin millä perusteella opetusta myönnetään ja ketkä toimivat opettajina.

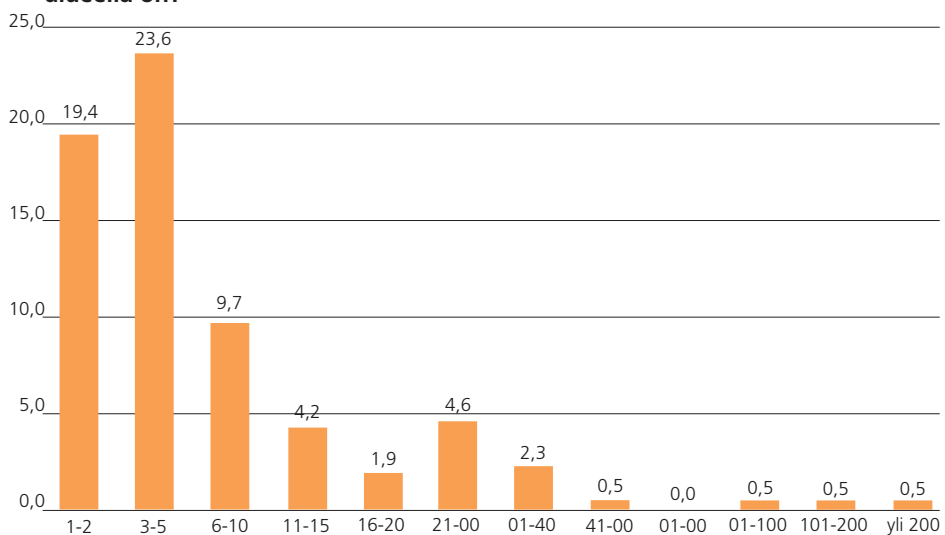
Kysely lähetettiin kaikkiin Suomen 463 sosiaalitoimiston vammaispalveluyksikköön. Vastauksia saatiin 216.

Taulukko 1. **Kunnan sijainti**

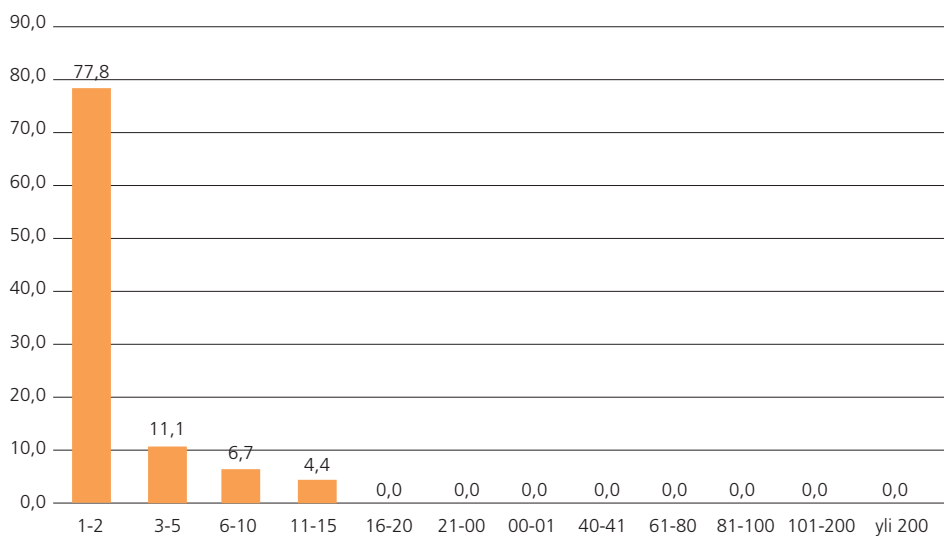
Vastaajista suurin osa, 43,1 prosenttia oli Länsi-Suomesta. Vähiten vastauksia, eli 5,1 prosenttia tuli Keski-Suomesta.

Taulukko 2. **Montako aikuista kuuroutunutta ja vaikeasti huonokuuloista henkilöä sosiaalitoimiston alueella on?**

Suurin osa vastaajista, eli 23,6 prosenttia kertoi että kuuroutuneita ja vaikeasti huonokuuloisia oli sosiaalitoimiston alueella 3–5 henkilöä. Vastaajista 19,4 prosenttia kertoi että kuuroutuneita oli alueella vain 1–2. Monet lisäsivät kuitenkin vastaukseen, että lukumäärää ei oltu selvitetty tai että sitä on mahdoton arvioida.

Taulukko 3. **Kuinka moni aikuinen kuuroutunut tai vaikeasti huonokuuloinen on anonut viitotun puheen opetusta vuonna 2003?**

Vastaajista 77,8 prosenttia kertoi, että viitotun puheen opetusta oli anonut vain 1-2 henkilöä vuoden 2003 aikana. Ennen projektia oletettiin, että kunnat myöntävät viitotun puheen opetusta vain vähän, koska opetustuntien myöntäminen on kunnille harkinnanvaraista. Sosiaalitoimistoissa arvioitiin, että omassa kunnassa on keskimäärin 3-5 kuuroutunutta tai vaikeasti huonokuuloista henkilöä, eli vain vähän opetusta tarvitsevia henkilöitä. Näistä 3-5 henkilöstä 1-2, eli noin puolet oli hakenut opetusta, joten opetusta hakeneiden määrä on melko suuri. Tämä kysymys koski vain vuotta 2003. Tilanne on voinut olla toisenlainen muina vuosina.

Moi vastaajista kertoi, että opetusta myönnetään kaikille sitä hakeneille. 28 vastaajaa oli vielä lisännyt, että ei ole tullut hakemuksia.

Pieni osa vastaajista kertoi että opetusta ei oltu myönnetty hakemuksesta huolimatta. Kun kysyttiin, miksi opetusta ei ole myönnetty, perustelut olivat seuraavanlaisia:

”Ohjattu työväenopiston, kansalaisopiston tms. ryhmiin.”

Monet kuulovammaiset kertovat, että kuulevien joukossa on vaikea opiskella ja pysyä muun ryhmän tahdissa. Jos vaikeasti huonokuuloinen tai kuuroutunut opiskelee kuulevien kanssa samassa ryhmässä olisi ainakin oltava kirjoitustulkki paikalla.

”Ko.hakijalle oli jo myönnetty aikaisempina vuosina 100 h viitotun puheen opetusta.”

Sata tuntia viitotun puheen opetusta on melko vähän, jos sillä määrällä pitää selvittää jokapäiväisessä elämässä. Tällainen opetusmäärä ei riitä viitotun puheen tulkin seuraamiseen.

”Katsottu että 120 h/vuosi/kirjoitustulkkauksesta riittävä.”

Vammaispalvelulain mukaan kunnan tulee myöntää vähintään 120 tuntia tulkkauspalvelua kuuroutuneille ja vaikeasti huonokuuloiselle asukkaalleen. Sen sijaan opetukseen ei ole olemassa suosituksia tuntien määrästä. Tulkkaus voi käsittää monia erilaisia tulkkausmenetelmiä kuten kirjoitus- tai viitotun puheen tulkkauksen. Asiakas voi sopia tulkkausmenetelmästä tilatessaan tulkin. Voidakseen seurata viitotun puheen tulkkausta kuuroutuneen tai vaikeasti huonokuuloisen on ensin opiskeltava uutta kommunikaatiomenetelmää.

Vastaajista 88,5 prosenttia kertoi, että viitotun puheen opetusta myönnetään yleensä lääkärintodistuksen tai kuntoutusohjaajan suosituksen perusteella.

Suurin osa vastaajista kertoi, että tuntimäärän määrittelevät sosiaalityöntekijä tai kuntoutusohjaaja. Osa vastaajista kertoi, että tuntimäärä oli päätetty lain mukaan. Toisin kuin tulkkipalvelu, viitotun puheen opetusta ei ole mainittu laissa, joten näiden kahden ero ei ole välttämättä ollut selvä kaikille vastaajille. Eräs vastaaja kertoi:

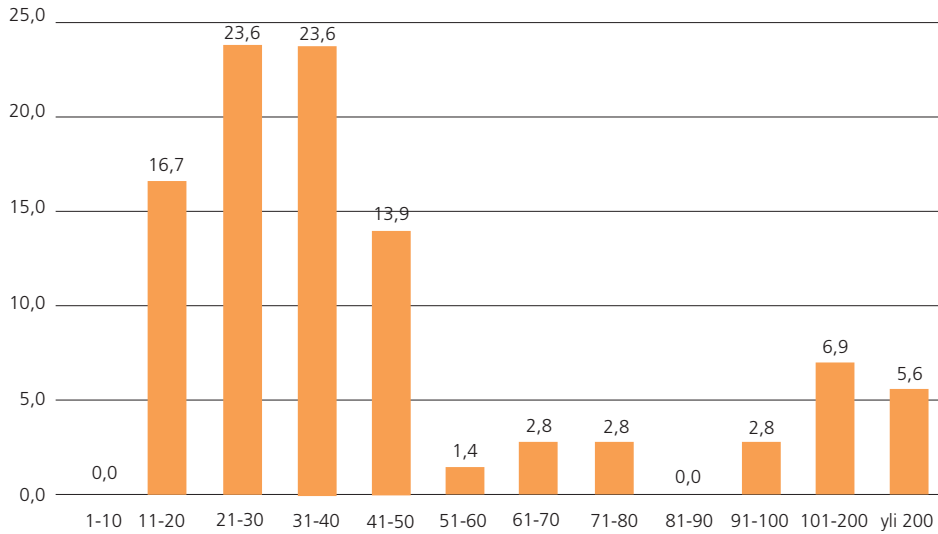
”Käytäntöni on ollut myöntää aluksi 50 h/vuosi.”

Toisen vastaajan mukaan *”Sosiaalilautakunnan päättävä viranhaltija, huomioiden suositus ja yhdenvertaisuus toisten haki-*

joiden kanssa sekä myös yksilöllinen tarve.”

”Jos olisi hakijoita, niin edellä mainitut tahot yhdessä.” Monet vastaajat olivat lisätiedot kohdassa korostaneet eri tahojen yhteistyötä.

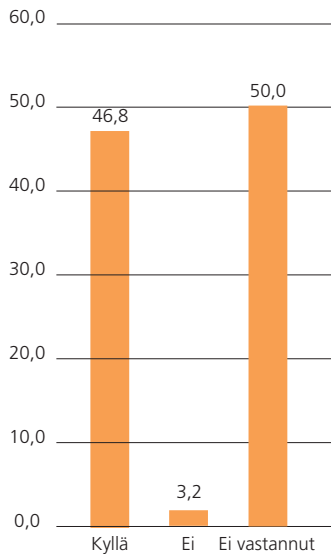
Taulukko 4. **Paljonko tunteja myönnetään ensimmäisen hakemuksen perusteella?**

Kun kysyttiin kuinka paljon opetustunteja myönnetään ensimmäisen hakemuksen perusteella, vastaukset vaihtelivat enimmäkseen 11–50 tunnin välillä.

Moni vastaaja kertoi tuntimäärän sijaan, että opetustunteja myönnetään yleensä hakemuksen mukainen määrä. Kaiken kaikkiaan myönnetyn opetuksen tuntimäärät vaihtelivat hyvin paljon eri kunnissa.

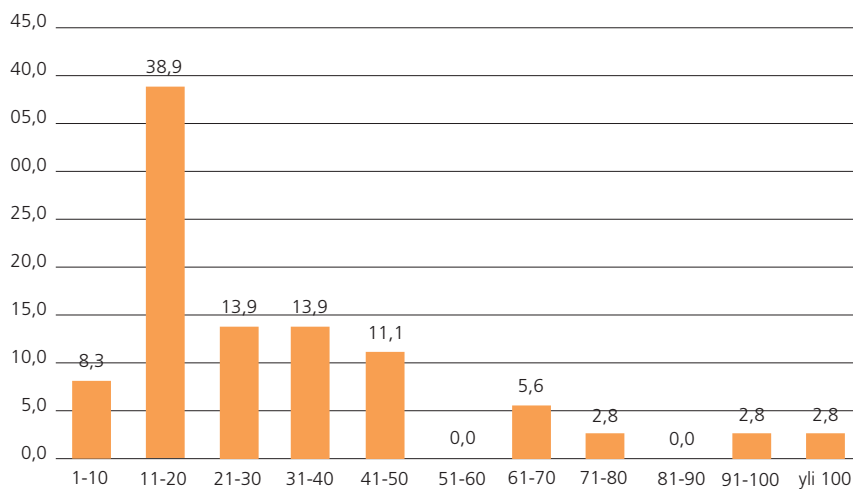
Taulukko 5. **Myönnetäänkö lisätunteja?**

Kun kysyttiin myönnetäänkö lisätunteja, 23 vastaajaa kertoi, että lisätunteja myönnetään tarpeen tai suosituksen mukaan tai jos perustelut ovat hyvät. Kaksi vastaajaa kertoi, että lisätunteja myönnetään, jos määrärahoja riittää. Kaiken kaikkiaan määrärahojen vähyteen ei vedottu kovinkaan paljon.

Yksi vastaaja kertoi, että ”Edistystä täytyy tapahtua, palautteet molemmilta osapuolilta, palvelurakenne.” Vastauksen voi tulkita siten, että opiskelijan täytyy edistyä oppimisessa ennen kuin lisätunteja myönnetään. Tämä vaatii paljon yhteistyötä opettajan, opiskelijan ja sosiaalitoimiston välillä. Toisaalta jos vaaditaan nopeaa edistymistä, hitaammat opiskelijat saattavat jäädä paitsi tarvitsemaansa lisäopetusta.

Taulukko 6. **Paljonko lisätunteja yleensä myönnetään?**

Lisäkommentteina monet vastaajat olivat kirjoittaneet, että tunteja myönnetään asiakkaan tarpeen tai hakemuksen mukaan. Tuntimäärät vaihtelivat paljon.

Eräs vastaaja kertoi, että lisätunteja myönnetään *”Tarvittava, kohtuullinen määrä, esim. 2x20 h.”*

Toinen kertoi, että lisätunteja myönnetään *”Yleensä 100 tuntiin saakka yksilöpäätöksenä. Sitten suos. ryhmäopetusta.”* Ryhmäopetus, jossa on muita kuulovammaisia, toimii varmasti opiskelua motivoivana tekijänä. Kuulevien kanssa opiskelu vaatii kuitenkin ylimääräistä ponnistelua, tulkinkäyttöä ym. joten ryhmä, jossa muut opiskelijat ovat kuulevia, ei välttämättä sovellu kuulovammaiselle.

Viitotun puheen opettajina toimivat vastaajien mukaan lähinnä viittomakielentulkkit ja viittomakielen opettajat. Pieni osa vastaajista kertoi, ettei tiedä ketkä toimivat opettajina ja muutamat vastasivat, että opettajaksi otetaan kuka tahansa, joka vain saadaan.

Vastaajat saivat kertoa sanallisesti millainen pätevyys viitotun puheen opettajilta vaaditaan. Tähän kysymyksen vastauksista suurin osa kertoi, että opettajalta vaaditaan viittomakielen tulkin pätevyys. Muutamat vastasivat myös, että eivät tiedä. Vastaajat kertoivat opettajan pätevyysvaatimuksista:

”Mielellään tulkin tai puheterapeutin koulutus, vähintään viittomien hyvä taito.”

”Alueellinen tulkkikeskus etsii opettajan asiakkaan/perheen kanssa, palkkaus pätevydestä riippuen.”

”Vaikea vaatia erit. pätevyyttä, kun yleensä minkäänlaista opetusta on niin vaikea saada järjestymään.”

Kohtaan johon vastaajat saivat kirjoittaa muuta tietoa, suurin osa kertoi, että heidän kunnassaan ei ole ollut tarvetta viitotun puheen opetuksen myöntämiseen aikuisille, eikä sitä ole juurikaan haettu. Viitotun puheen opetusta oli myönnetty monessa kunnassa vain lapsille puheen oppimisen tueksi.

Vastaajat kertoivat seuraavia asioita:

”Meille on tullut hakemuksia vain lapsille esim. puheen viivästyksen johdosta.”

”Kuuroutuneet ja vaikeasti huonokuuloiset eivät ole hakeneet viitotun puheen opetusta. Asia tältä osin vieras eikä siitä ole kokemusta.” Tällaisia vastauksia oli paljon.

”Olen ollut tässä kunnassa töissä lähes viisi vuotta, eikä kertaakaan ole anottu mitään kuulovammaisuuteen liittyvää. Minulla ei ole tiedossani yhtään kunnassa asuvaa kuulovammaista.”

”Viimeisen kahden vuoden aikana kukaan aikuinen ei ole hakenut viitotun puheen opetusta paitsi nyt pari viikkoa sitten. Hän haki kuitenkin viittomakielen kurssia eikä kukaan lääkäri ollut suositellut hänelle viitottua puhetta. Selvittelen parhaillaan hänen asiaa.”

”Teemme yhteistyötä paikallisen yhdistyksen kanssa siten, että sopeutumisvalmennuksena on myönnetty avustusta viitotun puheen kurssin järjestämiseen. Palaute on ollut hyvää. Lisäksi joskus tehdään yksilöllisiä päätöksiä Kopolaan (tosi harvoin). Kotiopetukset ovat niistä yleisimpiä, niissä tehdään tiiviisti yhteistyötä keskussairaalan kuntoutusohjaajan ja kuulokeskuksen kanssa.”

”Tulkkit työllistyvät pääsääntöisesti opiskelu- ja asioimistulkkaukseen, jolloin opetustyöhön ei aina ole tarvittavaa työvoimaa edes lapsiperheille.”

Kuntakyselyn tuloksista kävi ilmi, että monissa kunnissa ei tiedetä tarkkaan montako kuuroutunutta ja vaikeasti huonokuuloista henkilöä kunnan alueella on.

Ennen kyselyn lähettämistä hypoteesina oli, että kunnat eivät myönnä riittävästi viitotun puheen opetusta ja että opetukseen ei myönnetä lisätunteja. Suuri ongelma on myös, että opetusta ei haeta riittävästi. Tarvitaan siis lisää tiedotusta kuuroutuneille ja vaikeasti huonokuuloisille ja myös kunnille viitotun puheesta ja sen opetuksesta. Lisäksi tarvitaan tietoa viittomakielialan, kuten viittomakielen ja viitotun puheen sekä tulkkaukseen liittyvien termien eroista.

6.2 Kaisa Vaara: Viitotun puheen opetus ja käyttö suomessa

Vuonna 2001 viittomakielentulkkiopiskelija Kaisa Vaara Diakonia-ammattikorkeakoulusta lähetti kyselyn Kuulonhuolto- liiton jäsenrekisterissä oleville kuuroutuneille ja vaikeasti huonokuuloisille henkilöille. Kyselyllä haluttiin selvittää montako tuntia kuuroutuneet ja vaikeasti huonokuuloiset olivat saaneet viitotun puheen opetusta ja paljonko viitottua puhetta käytetään. Kyselyjä lähetettiin 536 kappaletta ja niistä palautui 230 eli 43 prosenttia.

Vastaajista 68 prosenttia oli 51–80-vuotiaita. Eniten vastaajia oli Etelä-Suomesta ja vähiten Itä-Suomesta.

Tulosten mukaan yleisesti tiedettiin, mitä viitottu puhe on, ja monet vastanneista olivat myös saaneet opetusta viitotussa puheessa. Viitottua puhetta käytettiin kuitenkin todella vähän. Monet vastaajista sanoivat syyksi sen, että he pärjäävät vielä jotenkuten kuulonsa avulla eikä lähipiiristä löydy henkilöä joka osaisi viittoa. Lisäksi vain harva kuuroutunut tai vaikeasti huonokuuloinen oli tyytyväinen viitotun puheen taitoihinsa. Vastaajista 20 prosenttia ei ollut opiskellut lainkaan viitottua puhetta.

Useimmat vastaajat olivat tutustuneet viitottuun puheeseen ensimmäistä kertaa sopeutumiskursseilla, kommunikatiokursseilla tai viitotun puheen kurssilla. Kurssit järjestetään pääosin Kuulonhuolto- liiton kurssikeskuksessa Kopolassa Kuhmoisissa. Vastaajista 46 prosenttia oli opiskellut viitottua puhetta Kopolan kuntoutuskurssilla. Kopolan kurssien ja kotiopetuksen lisäksi viitottua puhetta voi opiskella kansan- tai työväenopistoissa.

Vastanneista vain 32 prosenttia oli saanut viitotun puheen kotiopetusta. Heistä suurin osa oli opiskellut viitottua puhetta kotiopetuksena 100–150 tunnin ajan. Lisäopetusta oli anonut ja saanut 5 prosenttia ja 5 prosenttia oli anonut lisäopetusta, mutta ei ollut sitä saanut. Saamaansa opetusmäärään tyytyväisiä oli 30 prosenttia ja 21 prosenttia ei kokenut opetusmäärää riittäväksi. Yllättävää on, että vaikka moni koki, että opetusmäärä ei ollut riittävä, vain harva oli hakenut lisätunteja opetukseen.

Vastaajista viitottua puhetta käytti usein tai aina kun mahdollista 33 prosenttia. Ystäviensä kanssa kommunikaatiomenetelmää käytti 40 prosenttia, kun taas perheenjäsentensä kanssa vain 23 prosenttia.

Kysyttäessä tulkinkäytöstä yli 50 prosenttia vastanneista sanoi käyttävänsä tulkkia harvoin tai ei koskaan. Tulkinkäyttöön ei koettu olevan tarvetta, sillä perheenjäsen saattoi toimia tulkkina tai vastaaja koki pärjäävänsä kuulolaitteen tai implantin avulla. Tulkkien viitotun puheen taitoihin oli tyytyväisiä 58 prosenttia vastanneista. Kovin harva kuuroutunut ja vaikeasti huonokuuloinen käyttää viitotun puheen tulkkia, vaikka heillä on subjektiivinen oikeus tulkkipalveluun. Vastaajat kertoivat viitotun puheen ymmärtämistaitojensa olevan paremmat kuin tuottamistaitojen. Yli 70 prosenttia ilmoitti tuottamistaitojensa olevan tyydyttävät tai huonot.

7. YHTEENVETO

Projektista ja erityisesti siihen kuuluvasta viitotun puheen etäopetuksesta ollaan oltu kiinnostuneita eri puolilla Suomea. Vipe-projektin päättymisen jälkeen, viitotun puheen etäopetusta jatketaan Kuulonhuoltoliitossa. Lisäksi aloitetaan viitotun puheen tutkimus ja viitotun puheen ohjaajakoulutuksen järjestelyt.

Vipe-projektin aikana lähetettyjen kyselyiden tulosten perusteella viitotusta puheesta ja sen hyödystä on tiedotettava sekä kunnille että kuuroutuneille ja vaikeasti huonokuuloisille. Jos kuulovammaisille tarjottaisiin viitotun puheen opetusta vertaisryhmässä, opiskelun aloittaminen tai jatkaminen voisi tuntua helpommalta, kun ympärillä olisi enemmän henkilöitä, joiden kanssa viittoa. Erityisen toivottavaa olisi, että viitotun puheen opetukseen osallistuisivat kuulovammaisen lisäksi hänen lähipiirinsä.

Kyselyiden tuloksista tuli myös ilmi, että viitotun puheen opettajista on pulaa. Opettajapulaa voitaisiin vähentää lisäämällä ryhmäopetusta. Etäopetuksen kautta löytyisi opettajia myös syrjäisemmille paikkakunnille. Tulevaisuudessa myös viitotun puheen ohjaajakoulutuksen suorittaneet henkilöt voivat opettaa viitottua puhetta.

Viitotun puheen opetuksen riittävästä tuntimäärästä ei projektin tulosten perusteella voi antaa selkeää suositusta. Kaisa Vaaran lähettämästä kyselystä kävi kuitenkin ilmi, että kuuroutuneet ja vaikeasti huonokuuloisten eivät tällä hetkellä ole tyytyväisiä omiin taitoihinsa eivätkä pysty hyödyntämään niitä arkielämässä. Myös monet Vipe-projektin opiskelijat totesivat, että heidän taitonsa eivät vielä projektin lopussa ole riittävät, vaan opetusta tarvitaan lisää.

Viitotun puheen suositukset ovat herättäneet mielenkiintoa sekä kuulovammaisten että viittomakielentulkkien parissa. Näiden suositusten levittämistä tulisikin lisätä. Myös tieteellinen viitotun puheen ja sen tulkkausperiaatteiden tutkiminen tulisi käynnistää. Näin saataisiin tarvittavaa tietoa viitotun puheen opetusta ja tulkkausta varten.

Kuulonhuoltoliiton viitotun puheen etäopetusprojekti Vipe toimi vuosina 2001–2004 ja sitä rahoitti Raha-automaattiyhdistys. Projektin tavoitteena oli viitotun puheen ja kokonaiskommunikation kehittäminen. Hankkeen päätehtävänä oli viitotun puheen etäopetus kuvapuhelimen välityksellä.

Kuulonhuoltoliitto ry

Ilkantie 4, 00400 Helsinki
puh. (09) 58031 (myös tekstipuh.)
faksi (09) 5803 770

www.kuulonhuoltoliitto.fi

info@kuulonhuoltoliitto.fi

